

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ЗМІСТУ НАВЧАННЯ У СТАРШІЙ ШКОЛІ: ІСТОРИКО-АНАЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ

однорідність вимог до неї, спільність методів впливу та способів навчання в дитячому садку й родинному колі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Рудік О.А., Молодушкіна І.В. Взаємодія ДНЗ та сім'ї / О.А. Рудік, І.В. Молодушкіна. – Х.: Вид. група "Основа", 2013. – 222 с.
2. Калуська Л.В. Родинне сонцеколо. Методичний порадник для роботи з батьками / Л.В. Калуська. – Тернопіль: Мандрівець, 2010. – 140 с.
3. Лазарев А.А. Семейная педагогика: учебное пособие / А.А. Лазарев – М.: Академия 2005. – 314 с.
4. Макаренко А.С. Семья и воспитание детей: учебное пособие / А.С. Макаренко – М.: Педагогика 1984. – 200 с.
5. Сухарева Л.С. Піклуємось разом. Робота з батьками дошкільників. 2-ге вид. / Л.С. Сухарева. – Х.: Вид. група "Основа", 2012. – 126 с.

REFERENCES

1. Rudik, O.A. & Molodushkina, I.V. (2013). *Vzaemodiya DNZ ta simyi* [Interaction of kindergarten and family]. Kharkiv: "Osnova", 222 p. [in Ukrainian].
2. Kaluska, L.V. (2010). *Rodinne sontsekolo. Metodichnyi poradnik dlya roboti z batkami* [Family Sunset. Methodical guidance for working with parents]. Ternopil: Mandrivets, 140 p. [in Ukrainian].
3. Lazarev, A.A. (2005). *Semeynaya pedagogika: uchebnoye posobie* [Family Pedagogy: a tutorial]. Moscow: Akademiya, 314 p. [in Russian].
4. Makarenko, A.S. (1984). *Semya i vospitanie detey: uchebnoye posobie* [Family and education of children: a tutorial]. Moscow: Pedagogika, 200 p. [in Russian].
5. Suhareva, L.S. (2012). *Pikluemos razom. Robota z batkami doshkilnikov* [Take care together. Work with parents of preschool children]. Kharkiv: "Osnova", 126 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 08.02.2018

УДК 373.3/.5.018 (001.8)

DOI:

Алла Загородня, кандидат педагогічних наук, доцент, старший науковий співробітник
Відділу історії педагогіки НАПН України, м. Київ

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ЗМІСТУ НАВЧАННЯ У СТАРШІЙ ШКОЛІ: ІСТОРИКО-АНАЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті розкрито сутність понять "диференційоване навчання", "диференціація змісту навчання", диференціація змісту навчання у старшій школі". Визначено особливості протікання процесу диференціації змісту навчання у старшій загальноосвітній школі. Розкрито значущість диференціації змісту навчання у старшій школі для сучасної середньої шкільної освіти. Окреслено аналітико-історичний аспект становлення, розвитку та впровадження диференційованого навчання у педагогічній теорії та практиці. Охарактеризовано профілі диференціації змісту навчання. Представлено інформацію щодо важливих напрямів диференціації змісту навчання в шкільній освіті. Виокремлено та охарактеризовано такі форми організації диференціації змісту навчання у старшій школі, як: внутрішня диференціація, зовнішня диференціація, напіввідкрита диференціація, прихована диференціація. Наведено опис видів диференціації змісту навчання за рівнем організації.

Ключові слова: диференціація змісту навчання, старша школа, індивідуальний підхід.

Рис. 1. Літ. 10.

**Alla Zahorodnya, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor,
Senior Researcher of the History of Pedagogy Department
Institute of Higher Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv**

DIFFERENTIATION OF THE CONTENT OF EDUCATION IN HIGH SCHOOL: THE ANALYTICAL AND HISTORICAL ASPECTS

The article reveals the essence of the concepts: "differentiated education", "differentiation of the content of education", "the differentiation of the content of education in high school" in terms of different scientific approaches. The specifics of the course of the process of differentiating the content of education in the senior general education school are determined. The importance of differentiation of the content of education in high school for modern secondary school education is revealed. The analytical and historical aspects of the formation, development and introduction of differentiated teaching in pedagogical theory and practice are determined. The trends of the implementation of the individual and differentiated approaches to the content of training since the 60's of the twentieth century to the present are described. The importance of pre-professional training in accordance with the Concept of profile education in high school is disclosed. The purpose of pre profile training of pupils in high school is identified. Five levels of assimilation of the content of education: a general

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ЗМІСТУ НАВЧАННЯ У СТАРШІЙ ШКОЛІ: ІСТОРИКО-АНАЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ

theoretical representation; an educational subject; an educational material; practical training activities; the content of education as a result of learning identified. The profiles of the differentiation of the content of education are characterized. The information on the important directions of differentiation of the content of teaching in school education is presented. Such forms of organization of differentiation of the content of education in high school are distinguished and characterized as: the internal differentiation, the external differentiation, the semi-open differentiation, the hidden differentiation. The description of the types of differentiation of the content of education by the level of the organization is given.

Keywords: *the differentiation of the content of education, a high school, an individual approach.*

Постановка проблеми. В сучасних умовах розвитку шкільної освіти зосереджується увага на особистості кожного учня, створенні сприятливих умов, необхідних для всебічного розвитку особистості. Одним із можливих шляхів втілення означеної концепції є диференціація змісту навчання. Важливим в даному аспекті є особистісний сенс навчання як чинник розвитку індивідуальності дитини, спрямованість освіти на екзистенційні потреби людини (свободу буття, вільний вибір життєвого шляху, світогляд, самостійність і відповідальність, самореалізацію, саморозвиток, самовизначення, творчість). Диференціація змісту навчання потребує впровадження ідеї людиноцентризму в освіту й навчання, а отже й вдосконалення системи освітнього процесу, модернізації змісту освіти, пошуку та впровадження нових форм та методів організації навчання дітей. Слід зазначити, що підсилення значущості диференціації змісту навчання прослідковується в контексті філософії людиноцентризму в сучасній освіті. Означена філософія, покладена в основу парадигми сучасної освіти, яка ставить у центр педагогічної взаємодії людину, як особистість, з усіма їй притаманними індивідуальними особливостями, особистісними потребами, власним сформованим світоглядом як найвищу цінність суспільного буття.

Аналіз основних досліджень та публікацій.

Станом на сьогодні проблемою диференціації змісту навчання у старшій школі опікується ряд науковців, зокрема: Г. Авчіннікова, С. Дятленко, О. Шпарик, О. Барановська, Л. Березівська, Г. Васьківська, С. Гончаренко, О. Корольок, О. Корсакова, С. Логачевська, Н. Ничкало, О. Пасічник, М. Піддячий, О. Рудаківська, І. Сотніченко, П. Сікорський, І. Унт, Х. Лійметс, О. Ярошенко та ін.

Мета статті полягає у визначенні особливостей диференціації змісту навчання в старшій школі.

Однією з найголовніших цілей середньої ланки освіти є створення сприятливих умов для всебічного та гармонійного розвитку особистості на основі виявлення її природних задатків та здібностей, виховання її як національно свідомого громадянина України, демократичної, життєво і

соціально компетентної особистості [1]. Саме тому, одним із ключових напрямів модернізації шкільної освіти є диференціація змісту навчання, тобто такий освітній процес, для якого характерним є врахування індивідуальних особливостей учнів, їх глибинне вивчення, а також виокремлення на цій основі типологічних груп і організація їхньої діяльності за допомогою різних методів та прийомів.

На думку Г. Васьківської та В. Кизенко, **диференційоване навчання** – це така організація освітнього процесу, при якій створюються сприятливі умови, які надають змогу кожному учневі розкрити свої потенційні можливості у навчанні [3, 15 – 16]. Під диференціацією змісту навчання слід розуміти характерну ознаку освітнього процесу, що реалізує умови функціонування освітніх систем. Вона є засобом втілення індивідуалізації й означає перехід дитини на власний план дій відносно навчання, адже вона надає можливість кожному учневі визначитись у власних інтересах та здібностях, що робить процес навчання більш комфортним, адаптує його до індивідуальних особливостей та потреб кожного школяра.

Диференціація полягає у всеосяжному пристосуванні змісту та процесу навчання до індивідуальних можливостей кожного учня. На практиці диференціація передбачає: вивчення та оцінку індивідуальних й типологічних особливостей учнів, а також рівня їхньої успішності навчання з метою загальної оцінки навчальних можливостей. Виходячи з отриманих результатів розв'язання проблеми диференціації, можливе за допомогою поділу на групи, або підгрупи з урахуванням навчальних можливостей учнів, виокремлення підгруп за критерієм успішності у навчанні, вивчення вимог програми та структури змісту навчального предмета з огляду його можливого скорочення, розширення, спрощення, дозування, градування, побудова на цій основі апарату різнорівневих навчальних задач, й відповідно підбір методів та форм щодо їх вирішення.

Реалізація особистісно орієнтованої парадигми в освіті зумовила активізацію проблеми диференціації змісту навчання на всіх щаблях сучасної освіти, незважаючи на те, що її історія

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ЗМІСТУ НАВЧАННЯ У СТАРШІЙ ШКОЛІ: ІСТОРИКО-АНАЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ

налічує багато років свого практичного втілення. Простежуючи становлення, розвиток та впровадження диференційованого навчання у педагогічній теорії та практиці помітно простежуються такі тенденції: у 60-х роках ХХ ст. пропагувався особистісний підхід, де сутність основних науково-педагогічних досліджень полягала в пошуках шляхів реалізації навчання з урахуванням індивідуальних особливостей учнів [3, 16].

У 70-х роках ХХ ст. спроба втілити індивідуальний та диференційований підходи до змісту навчання полягала в пошуку способів та методів самостійної роботи учнів шляхом їхнього об'єднання в окремі групи за якостями. Більш широке розгортання досліджень з проблеми диференціації навчання простежувалося у 80-х роках, коли вже більш детально розглядалися принципи індивідуалізації та диференціації змісту навчання. Значна кількість наукових доробків була спрямована на розроблення дидактичних вимог до організації освітнього процесу на основі врахування індивідуально-типологічних особливостей учнів. Саме в ті часи заявила право на своє існування концепція індивідуалізації та диференціації змісту навчання, сутність якої полягала у розкритті особливостей цілісної навчальної діяльності на основі принципів індивідуалізації та диференціації змісту навчання. В 90-х роках минулого століття дослідники та науковці в галузі освіти та навчання наголошували на необхідності розроблення технологій індивідуалізованого та диференційованого навчання. Сутність означених досліджень полягала у створенні моделей диференціації та навчання на основі технологічних позицій, тобто повного розмежування технологій індивідуалізації та диференціації змісту навчання [3, 16].

Сучасний стан розвитку освіти характеризується поєднанням технологій індивідуалізованого та диференційованого навчання в педагогічній системі навчання учнів та розроблення педагогічних засад цього процесу.

Диференціація розпочинається здебільшого на старшому ступені середньої загальноосвітньої школи та у 8 – 9 класах спеціалізованих шкіл, ліцеїв, гімназій, коледжів, колегіумів. Розрізняють такі профілі диференціації змісту навчання, як от: науковий (філологічний, фізико-математичний, біолого-технічний, біолого-хімічний, історико-суспільствознавчий та інші); прикладний (агрохімічний, сільськогосподарський, хіміко-технічний, економічний, фізико-технічний та інші), художньо-естетичний (музичний, образотворчий, вокальний, акторський,

хореографічний та інші); спортивний (за видами спорту). Головною ознакою диференціації змісту навчання в означених закладах освіти є програми, які були запропоновані Міністерством освіти і науки України [6].

Як зазначено у Концепції профільного навчання в старшій школі, створенню профільних класів передують допрофільна підготовка, яка певною мірою полегшує розвиток нахилів і здібностей дітей, а за умов належної психолого-педагогічної діагностики дає можливість об'єктивно оцінити кожного учня, виявити і врахувати тонкі психологічні нюанси кожної особистості. Мета допрофільної підготовки – допомогти випускнику основної школи у виборі профілю навчання за рахунок переорієнтації навчально-виховного процесу на розвиток індивідуальності дитини, створення умов для її самовияву і самовизначення. Важливим аспектом проблеми спочатку профільного, а потім професійного самовизначення особистості є необхідність належної когнітивної підготовки підлітків, які до 14 – 15 років уже повинні володіти загальнонавчальними вміннями і навичками, мати досвід творчої діяльності, міцні базові знання [10]. Істотну роль відіграє й необхідність формування в учнів готовності робити вибір, здатності до перепрофільювання у випадку помилкового вибору. Цій проблемі за кордоном приділяється значно більше уваги, ніж в Україні. У розвинутих країнах дітей спеціально навчають здійснювати правильний вибір з альтернативних варіантів, ретельно обмірковуючи, передбачаючи можливі наслідки прийнятого рішення [6].

У допрофільній підготовці принцип диференціації забезпечує, з одного боку, свободу вибору варіативного компонента змісту навчання, а з іншого, передбачає диференціацію змісту щодо вікових та індивідуальних особливостей учнів. Нині спостерігається перехід від моделі уніфікованого змісту навчання до особистісно орієнтованої моделі варіативного змісту. Будь-яка модель навчальної діяльності сьогодні розглядається як взаємодія в системній тріаді “вчитель – учень – навчальний зміст”, тобто зміст є складовою в структурі навчальної діяльності. В основній школі навчальні предмети вивчаються на одному рівні – рівні стандарту освіти. Тому орієнтація на розвиток особистості учня з урахуванням його індивідуальних особливостей, запитів, мотивів, уподобань може відбуватися насамперед за рахунок диференціації варіативного компонента змісту та обраного учнем рівня опанування змісту предмета, а також досвіду вчителя в процесі викладання основного курсу.

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ЗМІСТУ НАВЧАННЯ У СТАРШІЙ ШКОЛІ: ІСТОРИКО-АНАЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ

Сьогодні прийнято (за В. Краєвським і А. Хуторським) виокремлювати п'ять рівнів засвоєння змісту освіти: 1) загального теоретичного уявлення; 2) навчального предмета; 3) навчального матеріалу; 4) практичної діяльності навчання (педагогічної дійсності) – “вчитель – учень – матеріалізація змісту”; 5) змісту освіти як результат навчання, результат діяльності та власного надбання особистості учня. Тобто враховується діяльнісний компонент змісту, особистісний досвід учня. Цей рівень підсумковий, він орієнтований на результат освітнього процесу, коли зміст стає особистим надбанням учня [7].

На нашу думку, диференціація найбільше стосується 3 – 4-го рівнів, на яких, згідно з принципом диференціації, мають створюватися підручники, дидактичні матеріали, гнучко вибиратися методи і засоби навчання, конкретизуватися види діяльності учнів (пізнавальної, трудової, ціннісно орієнтованої тощо).

На шляху до диференціації змісту навчання постає безліч перешкод. Вітчизняні дидакти М. Данилова, І. Огородніков, М. Скаткін вважають, що при побудові процесу навчання необхідно приймати до уваги низку чинників: мета навчання, визначене дидактичне завдання, вікові особливості школярів класу, характер змісту навчального матеріалу, готовність школярів до сприймання нового матеріалу, матеріальна забезпеченість процесу навчання, врахування життєвого досвіду дітей в класі, принципи та методи навчання, врахування виховної цінності того чи іншого методу, можливість поєднання навчання з життям, забезпечення творчої різнобічної діяльності дитини на уроці та вдома. Тобто профільна диференціація посідає далеко не останнє місце [5].

Важливим напрямом в диференціації змісту навчання є організація навчання дітей з особливими потребами, інвалідів та дітей з відхиленнями у розумовому розвитку. Станом на сьогодні в Україні діє ціла система спеціалізованих шкіл для дітей з особливими потребами, це так звані лісні школи, навчально-реабілітаційні центри, школи-інтернати, спецшколи, інклюзивні заклади освіти, та ін. Для частини учнів регулярні заняття в них проводяться за звичайними програмами, решта дітей і підлітків навчаються за полегшеними загальноосвітніми програмами з акцентом на професійну підготовку. Ще одним напрямом диференціації змісту навчання є компенсаційне навчання, тобто додаткові педагогічні зусилля стосовно учнів, що відстають у навчанні, мають

слабку підготовку. Формою компенсаційного навчання є класи вирівнювання, укомплектовані на базі однієї або декількох шкіл учнями, які виявилися не підготовленими до систематичного навчання у звичайних умовах.

Дослідники виділяють три можливі форми організації диференціації змісту навчання:

- *внутрішня диференціація* – організація навчально-виховного процесу, за якої індивідуальні особливості учнів урахуються в умовах роботи вчителів у звичайних класах;

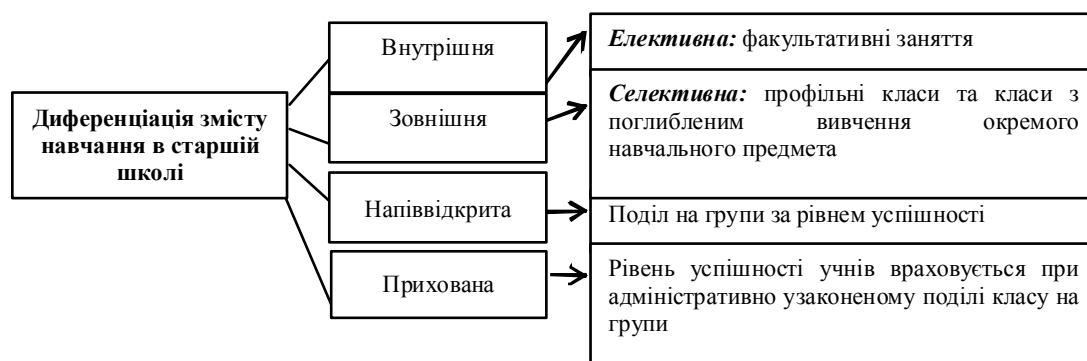
- *зовнішня диференціація* – передбачає поділ класу чи групи на дві – три підгрупи. Її у чергу поділяють за умовами вибору на елективну (гнучку) та селективну (бар'єрну). До форм навчання елективної (гнучкої) диференціації належать факультативи з довільним вибором предметів на базі інваріативного ядра, що стосується селективної (бар'єрної) диференціації, то вона являє собою профільні класи, а також класи з поглибленим вивченням певного навчального предмета;

- *напіввідкрита диференціація* – полягає в тому, що рівень успішності учнів враховується при адміністративно узаконеному поділі класу на групи, що є характерним, наприклад, для вивчення іноземної мови, уроків праці тощо. Учителі, які працюють в подібних групах, складають для кожного учня окремі календарні й поурочні плани. За результатами навчання і за згодою учнів у кінці кожного року поділ на групи може уточнюватися, тобто їх склад також можна вважати динамічним. Цілоком голінним є те, що застосування такого поділу передбачає необхідність взаємної згоди між учителями, які працюють паралельно. Вони одержують слабші групи за чергою. Така диференціація іноді застосовується і при комплектації класів, і навіть, при створенні нових типів шкіл (школи з поглибленим вивченням окремих предметів, гімназії, ліцеї та ін.). Напівприховану диференціацію втілює в собі також ідея профілізації старших класів;

- *прихована диференціація* – виявляється у поділі учнів на групи за рівнем успішності з допомогою індивідуальних карток. Підгрупі слабших учнів надається додаткова освітня підтримка [2; 8] (див. рис. 1).

В умовах сьогодення, у зв'язку з утвердженням особистісно орієнтованого підходу в освіті, значна увага має зосереджуватися на рівневій диференціації, що передбачає розподіл учнів старшої загальноосвітньої школи за здібностями, показниками яких є те, наскільки легко, ґрунтовно та швидко вони опановують цю діяльність, які

**ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ЗМІСТУ НАВЧАННЯ У СТАРШІЙ ШКОЛІ:
ІСТОРИКО-АНАЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ**

Рис. 1. Класифікація диференціації змісту навчання у старшій школі

способи (раціональні, нераціональні) застосовують під час її організації та виконання. Процес реалізації здібностей передбачає вияв особистісно значущої активності, зумовленої, з одного боку, характером й цілями діяльності, з іншого – такими утвореннями внутрішнього світу дитини, як мотивація, схильності, інтереси.

Згідно до поглядів Г. Селевко, існують також види диференціації змісту навчання за рівнем організації, як от: регіональна – за типом шкіл (спецшколи, гімназії, ліцеї, коледжі, приватні школи, школи-комплекси); внутрішньошкільна (рівні, профілі, відділення, поглиблення, потоки); за паралелями (групи і класи різних рівнів: гімназичні, класи компенсуючого навчання тощо); міжкласна (факультативи, звідні, різновікові групи); внутрішньокласна (групи які входять до складу класу) [9, 78 – 79].

Не менш важливим елементом у проблемі диференціації змісту навчання в старшій школі є структурування уроку, на якому здійснюють диференційоване навчання. Такий урок передбачає наступну послідовність дій: підготовка учнів до заняття; постановка вчителем завдання й усвідомлення його учнями; попередні роздуми, дискусія про шляхи вирішення завдання; виконання дій, вирішення завдання; оцінювання результатів навчально-пізнавальної діяльності.

Заслугує на увагу також питання врахування психофізіологічних та вікових особливостей розвитку учнів і психологічних процесів у їх свідомості, адже диференційоване навчання має створювати умови для розвитку загальних і спеціальних здібностей школярів та ґрунтуватися на сукупності психолого-педагогічних засад. З огляду на це важливим є врахування схильностей учнів до активізації пізнавальної діяльності, а саме: мислення – репродуктивного, творчого; пам'яті, зокрема пізнання, пригадування, заучування, відтворення; уваги – здатності зосереджуватися на предметі вивчення; уваги –

відтворювальної, творчої; волі – здатності досягати поставленої мети; емоцій тощо.

В основу сучасної теорії диференціації навчання учнів старшої школи покладені психологічні принципи, за якими людська психіка розглядається не тільки як діяльність, але й як і результат цієї діяльності. Важливим критерієм диференціації змісту навчання є сформованість в учнів пізнавальних інтересів та нахилів, що зумовлені типом мисленнєвої діяльності.

Диференціація змісту навчання можлива лише у контексті особистісно орієнтованого навчання, коли відбувається спільна конструктивна діяльність учня та вчителя, де враховується вибір учня щодо змісту, виду, форм навчального матеріалу. Отже, індивідуальний підхід до кожного учня може бути здійснений в умовах реалізації внутрішньої диференціації, за якої: діти об'єднуються в групи залежно від навчальних успіхів; стимулюється самостійна робота учнів; учитель має можливість працювати з кожною групою окремо; є умови для активізації пізнавальної діяльності школярів.

Як зазначає В. Кремень, методологічною основою сучасного диференційованого навчання у старшій школі визнається забезпечення максимально сприятливих умов для реалізації можливостей кожного учня, шляхом профільного навчання [4, 210].

Висновки. Отже, диференційоване навчання учнів старшої загальноосвітньої школи передбачає організацію навчально-виховного процесу, за якої створюються сприятливі умови для розкриття та розвитку кожним учнем своїх потенційних навчальних можливостей. Головною ознакою диференціації змісту навчання в означених закладах освіти є програми, які були запропоновані Міністерством освіти і науки України. Розрізняють такі форми організації диференціації змісту навчання, як: зовнішня диференціація, внутрішня диференціація,

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ЗМІСТУ НАВЧАННЯ У СТАРШІЙ ШКОЛІ: ІСТОРИКО-АНАЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ

напіввідкрита диференціація, прихована диференціація. Уособленням зовнішньої диференціації виступають профільні класи, або ж класи з поглибленим вивченням окремих навчальних предметів, спеціальні класи, групи та школи. На відміну від зовнішньої диференціації, внутрішня диференціація передбачає врахування індивідуальних особливостей учнів, а також схильностей учнів до активізації пізнавальної діяльності (пам'яті, уваги, мислення, уяви,) в умовах звичайного класу, або групи. Напіввідкрита диференціація являє процес поділу класу на невеличкі групи за рівнем успішності, що є характерним для вивчення таких навчальних предметів, як іноземна мова, урок праці тощо. Прихована диференціація виявляється у поділі дітей на групи за рівнем успішності. На нашу думку, найбільш доцільними формами організації диференціації змісту навчання виступають зовнішня та внутрішня диференціації. Адже внутрішня диференціація акцентує увагу на *індивідуальних особливостях розвитку учнів та враховує їх* в процесі навчання. Зовнішня диференціація у свою чергу ранжирує здібності кожного учня до того чи іншого навчального предмета та надає можливість більш глибоко опанувати знаннями з предмета, до якого він виявився найбільш здібним.

Перспективи подальших наукових розвідок полягають у більш конкретному вивченні та розробці практичних рекомендацій до використання диференціації змісту навчання в старшій школі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Авчиннікова Г. Профільна диференціація навчання школярів за кордоном та в Україні / Г. Авчиннікова // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2011. – № 3. – С. 7–13.
2. Бугайов О. І. Диференціація навчання в сучасній середній школі / О. І. Бугайов. – К.: Рад. шк., 1991. – № 8. – С. 7–16.
3. Васильківська Г., Кизенко В. Теоретико-методичні засади диференціації навчання в сучасній школі // Рідна школа № 6 (червень) 2011. – С. 15–20.
4. Енциклопедія освіти / Академія пед. наук України; гол. ред. В. Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
5. Жадько О. А. Проблеми становлення профільної освіти / О. А. Жадько // Діяльність навчального закладу як умова розбудови освітнього простору регіону: всеукр. наук.-практ. конф. – Чернігів: РВВ ЧДПУ, 2004. – С. 59–61.
6. Концепція профільного навчання в старшій школі (Нова редакція) // Інформ. зб. МОН України. – 2009. – Жовтень. – № 28–29.
7. Краевский В. В. Предметное и общепредметное в образовательных стандартах / В. В. Краевский, А. В. Хуторской // Педагогика. – 2003. – № 2. – С. 3–10.

8. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору / В. Г. Кремень. – К.: Пед. думка, 2009. – 520 с.

9. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии: учеб. пособие / Г. К. Селевко. – М.: Народ. образование, 1998. – 256 с.

10. Упровадження допрофільної підготовки учнів загальноосвітніх навчальних закладів (Методичні рекомендації) // Інформ. зб. МОН України. – 2008. – № 19-20-21.

REFERENCES

1. Avchinnikova, H. (2011). *Profilna dyferentsiatsiia navchannia shkoliariv za kordonom ta v Ukraini* [The profile differentiation of training students abroad and in Ukraine]. *Problems of preparing a modern teacher*, no.3, pp. 7–13. [in Ukrainian].
2. Buhaiov, O. I. (1991). *Dyferentsiatsiia navchannia v suchasni seredni shkoli* [Differentiation of study in modern high school]. *Kyiv: Rad. shk.*, no.8, pp. 7–16. [in Ukrainian].
3. Vaskivska, H. & Kyzenko, V. (2011). *Teoretyko-metodychni zasady dyferentsiatsii navchannia v suchasni shkoli* [Theoretical and methodical principles of differentiation of teaching in the modern school]. *Native school*, no.6 (June), pp. 15–20. [in Ukrainian].
4. Kremen, V.H. (2008). *Entsyklopediia osvity* [Encyclopedia of Education]. *Academy of Ped. Sciences of Ukraine; Kyiv: Yurinkom Inter*, 1040 p. [in Ukrainian].
5. Zhadko, O. A. (2004). *Problemy stanovlennia profilnoi osvity* [Problems of formation of profile education]. *Diialnist navchalnoho zakladu yak umova rozbudovy osvithnoho prostoru rehionu: vseukr. prakt. konf.* – Proceedings of the Activities of the educational institution as a condition for building the educational space of the region: All-Ukrainian Science-Practice Conference. (pp. 59–61.). *Chernihiv: RVV ChDPU*. [in Ukrainian].
6. *Kontseptsiiia profilnoho navchannia v starshii shkoli* (New edition) (2009). [The concept of profile education in high school]. *Inform. zb. MON of Ukraine*. October. 28–29. [in Ukrainian].
7. Kraevskij, V. V. (2003). *Predmetnoe y obshchepredmetnoe v obrazovatelnyh standartah* [Subject and general subject in educational standards]. *Pedagogy* no.2., pp. 3–10. [in Russian].
8. Kremen, V. H. (2009). *Filosofiiia liudynotsentryzmu v stratehiikh osvithnoho prostoru* [Philosophy of Humanocentrism in the strategies of educational space]. *Kyiv: Ped. mind*, 520 p. [in Ukrainian].
9. Selevko, G. K. (1998). *Sovremennye obrazovatelnye tehnologii* [Modern educational technologies]: training. allowance. *Moscow: People. education*, 256 p. [in Russian].
10. *Uprovadzhennia doprofilnoi pidhotovky uchniv zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv* (Methodical recommendations) (2008). [The introduction of pre profile training of pupils of secondary schools]. *Inform. zb. MON Ukrainy*. No.19-20-21. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 09.02.2018